

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2026-83-109>

УДК 331.101.262:004:331.5(477)

ДОМІНАНТИ РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО КРЕАТИВНОГО КАПІТАЛУ У КОНТЕКСТІ ПОВОЄННОГО ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНИ

DOMINANT FACTORS OF HUMAN CREATIVE CAPITAL DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF POST-WAR REVIVAL OF UKRAINE

Маршавін Олег Юрійович

аспірант,

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-6754-6437>

Marshavin Oleg

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

У статті розкрито значення людського креативного капіталу в контексті глобалізаційних процесів та цифрової революції, що визначає її актуальність. Наголошується, що креативний людський капітал відображає реалізовану сукупність творчих, інтелектуальних можливостей працівників, перетворених на матеріальний або нематеріальний продукт, що приносить комерційний дохід, функціонуючи на рівнях корпорацій, галузей та національної економіки. З використанням методів синтезу, індукції, дедукції, людиноцентричного підходу, на підставі узагальнення та дисперсійного аналізу розроблено основні доміанти креативного розвитку повоєнної економіки України: цифровізація, впровадження технологій «Індустрія 5.0»; підтримання малого підприємництва, нових форм і видів зайнятості, зокрема самозайнятості, дистанційної, фрилансу; розвиток освіти, особливо вищої та післядипломної, навчання впродовж життя. Результати дослідження можуть бути корисними для урядовців, керівників місцевих органів влади, підприємців і використовуватися при модернізації державної соціально-економічної політики, розвитку системи освіти.

Ключові слова: людський креативний капітал; цифровізація; нова економіка; людиноцентризм; повоєнний соціально-економічний розвиток; освіта впродовж життя; нові форми і види зайнятості.

The article examines the dominant determinants of human creative capital development during Ukraine's post-war socio-economic modernization in the context of globalization processes and the digital revolution, which determines its relevance. The study argues that, in a knowledge-based economy, individuals with well-developed cognitive, communicative, and creative skills become the primary source of added value and socio-humanitarian development. This argument is substantiated through synthesis, induction and deduction, applied within a human-centered approach. Based on scientific methods of generalization and dispersion analysis, the article highlights that the creative human potential of an employee is manifested in their creative abilities, innovative thinking, and a capacity for self-development. This potential is formed through formal education, non-formal and informal learning, and practical experience. At the same time, human creative capital represents the realized totality of employees' creative and intellectual capabilities, transformed into tangible or intangible products that generate commercial income, and it operates at the levels of the individual, corporations, industries, and the national economy. Using abstract-logical analysis, the article identifies the key determinants of the post-war economy's creative development: digitalization and the implementation of Industry 5.0 technologies; support for small entrepreneurship and new forms and types of employment, including self-employment, remote work, freelancing, etc.; development of education, especially higher and postgraduate education, as well as lifelong learning. Universities should play a key role in generating innovations in various sectors of the economy, shaping the values of democracy and humanism among young people, setting ethical guidelines, taking an active civic stance in the face of global and national challenges, and rejecting corruption. The research findings may be useful for government officials, local authority leaders, and entrepreneurs, and can be applied in designing public socio-economic policy and in developing the education system.

Keywords: human creative capital; digitalization; new economy; human-centered approach; post-war socio-economic development; lifelong learning; new forms and types of employment.

Постановка проблеми у загальному вигляді. В авторитетних наукових джерелах визначено, що найважливішим складником продуктивних сил, який разом з основним капіталом, технологіями, ринковими інститутами забезпечує розвиток економіки, науково-технічний і соціальний прогрес, є робоча сила, людина як її носій. Місце і роль людини у соціально-економічному розвитку історично змінювалися залежно від змін у політичних системах суспільств, економіці і соціально-економічному середовищі. З кінця ХХ ст. глобалізація та цифрова революція спричинили радикальну трансформацію соціально-економічного ландшафту світу, перш за все щодо ринку праці і сфери зайнятості, заклавши підґрунтя для нового етапу розвитку постіндустріальної економіки, де ключовими ресурсами стають знання, творчість, інформація, інтелектуальні спроможності людини. У процесі зміни аграрної і промислової моделі господарювання на знаннево-орієнтовані економічні структури, людина із розвиненими моральними, когнітивними, комунікативними та креативними навичками стала основним джерелом доданої вартості, наукового прогресу та соціально-гуманітарного розвитку.

Нова економіка, яку в науковій літературі описують крізь взаємопов'язані концепти цифрової, мережевої та знанневої економіки, невпинно демонструє зсув від домінування фізичної праці й матеріального виробництва до переважання інтелектуально-творчої, креативної діяльності.

Становлення нової економіки відбувається на тлі і паралельно з наростанням глобалізаційних процесів, які мають амбівалентний вплив. З одного боку, вільне переміщення товарів, інформації, капіталу, робочої сили посилені технологіями дистанційної, платформної і проєктної зайнятості, фрилансу, сприяє розвитку секторів, орієнтованих на виробництво та монетизацію цифрового контенту (ІТ, геймдев, дизайн, медіа тощо), створюючи для креативних працівників доступ до глобальних ринків, замовників і споживачів з будь-якої країни. З іншого боку, наростає «відтік мізків» із периферійних країн, що супроводжується виснаженням творчого, ініціативного, новаторського потенціалу, та концентрацією інтелектуального ресурсу в економічно розвинених країнах. Для епохи глобалізації характерним є майже миттєве поширення не лише кращих технічних, технологічних, інформаційних, а й інтелектуальних досягнень. Як й інші наукові інновації, кон-

цепція креативної економіки та креативної зайнятості знайшла досить швидке розповсюдження у науковому середовищі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед авторів, що привнесли значний внесок у розроблення означених проблем треба назвати Р. Флориду [1], Д. Тросбі, Ч. Лендрі [2], Дж. Гоукінза [3]. Багато методологічних і прикладних проблем розвитку креативних економіки, ринку праці та зайнятості плідно досліджують українські учені Геєць В.М. [4], Лібанова Е.М. [6], Колот А.М. [10; 11], Азьмук Н.А. [13], Бутник О.О., Галасюк В.В., Гринчук Ю.С., Петрова І.Л. [8], Прогнімак О.Д., Самойленко Г.М., Сіденко С.В. та ін.

Р. Флоріда, визначаючи креативність як здатність створювати змістовно нові форми, стверджує, що у сучасній економіці саме креативність, як уміння генерувати оригінальні ідеї на основі знань, є ключовим рушієм розвитку. Він обґрунтував появу нового «креативного класу» – прошарку людей інтелектуальних та творчих професій (науковців, інженерів, митців, дизайнерів тощо), які своєю діяльністю формують додану вартість та культурні тенденції [1, с. 29, 31-33]. Ч. Лендрі одним із перших використовував термін «креативна економіка», підкреслюючи для її характеристики поступовий перехід від традиційних культурних індустрій (театр, музика, видавнича справа) до широкого спектру інноваційних і цифрових видів діяльності [2]. За визначенням одного із фундаторів концептуальних засад креативності Дж. Гоукінза, головна відмінність креативної економіки полягає у тому, що вона створює ідеї, а не звичайні речі і ґрунтується на знаннях, творчості, інтелекті, технологіях та інноваціях [3]. Багато методологічних і прикладних проблем розвитку креативних економіки, ринку праці та зайнятості плідно досліджують українські учені.

Зокрема у працях Гейця В.М., Близнюк В.В., Никифорок О.І. [4], Зверякової М. [5], Лібанової Е.М. [6], Антонюк В., Підричевої І., Ляшенко В. [7] підкреслюється важливість забезпечення у повоєнний час доступу до ринку праці й закладів освіти, окреслюються напрями людського розвитку та інноваційних видів зайнятості, обґрунтовуються роль підвищення кваліфікації та/або перекваліфікації, шляхи і засоби використання людського потенціалу для повоєнного відновлення економіки. Петрова І.Л. вважає, що креативність, як певна конфігурація творчих здібностей людини, її здатність до продукування і втілення нових ідей, стає першоряд-

ним фактором посилення конкурентоспроможності організації та національного ринку праці в цілому [8]. Отже, акцент нової економіки дедалі більше зміщується від логіки суто раціонального максимізування корисності до мотивації самореалізації, творчості та продукування новизни. Дотримуються цих підходів Коваленко О., Онисенко Т., Микитюк О. [9, с. 124-127], які пов'язують подолання руйнівних наслідків російської воєнної агресії з впровадженням креативної індустрії, що виконує функції критично важливого фактору і є елементом нової економіки.

У численних публікаціях А. Колота, присвячених розбудові нової економіки та мережевого суспільства на засадах людиноцентризму, підкреслюється, що в епіцентрі економічних, соціальних, суспільних перетворень перебуває людина як носій трудового потенціалу, культури, духовності, як мета суспільного розвитку та основна його цінність [10; 11; 12].

Однак, незважаючи на значні напрацювання вітчизняних і закордонних науковців, у публікаціях **недостатньо розроблено такі частини проблеми**, як доміанти розвитку людського креативного капіталу на етапі повоєнної соціально-економічної модернізації України; відмінності між креативним людським потенціалом і креативним людським капіталом; формування у молоді креативності, розуміння цінностей демократії, гуманізму, соціальної справедливості, корпоративної соціальної відповідальності.

Ціллю статті є визначення доміант розвитку людського креативного капіталу на етапі повоєнної соціально-економічної модернізації України в контексті глобалізаційних процесів та цифрової революції; розкриття відмінностей між креативним людським потенціалом і креативним людським капіталом; обґрунтування ролі ЗВО як ядра, навколо якого сформується інші рушії нової економіки; окреслення напрямів формування у молоді креативності, засвоєння цінностей демократії, гуманізму, соціальної справедливості, корпоративної соціальної відповідальності, несприйняття проявів корупції.

Виклад основного матеріалу дослідження. В контексті нашого дослідження доцільно розмежовувати два взаємопов'язані, однак змістовно різні поняття – «креативний людський капітал» та «креативний людський потенціал». Креативний людський потенціал, який особистість набуває у процесі освітньої підготовки, самоосвіти, формування когнітив-

них можливостей, професійних навичок під час праці, виявляється у її творчих здібностях, інноваційному мисленні, здатності до саморозвитку. Водночас, креативний людський капітал ми розуміємо як економічну категорію, що відображає реалізовану сукупність творчих та інтелектуальних можливостей працівників, перетворених на матеріальний або нематеріальний продукт у процесі праці, що приносить комерційний дохід. Креативний людський капітал функціонує не тільки на рівні особистості, а й на рівні корпорацій, галузі та економіки в цілому.

Для України розвиток креативного людського капіталу актуалізується внаслідок російської воєнної агресії, яка призводить до карколомних негативних процесів у всіх сферах соціально-економічного життя, зокрема до знищення великих і середніх промислових підприємств. В умовах знищення капітальних засобів, браку матеріальних ресурсів, мінеральної сировини, саме людський капітал, знання та інформація набувають вирішального значення у соціально-економічному розвитку. Навіть у ході повномасштабної російсько-української війни, на тлі значних втрат промислового потенціалу, креативні види діяльності виявили відносну стійкість завдяки певній незалежності від матеріальної бази та здатності швидко адаптуватися до змін, що демонструє графік на рис. 1.

Аналіз динаміки приросту валової доданої вартості (у цінах 2013 р.) підприємств креативного сектору у порівнянні з цим показником загальної сукупності суб'єктів господарювання дає змогу виокремити характерну реакцію креативних видів діяльності на кризові шоки. Сукупне падіння приросту доданої вартості підприємств у 2014-2015 рр. виявилось істотно глибшим, ніж для підприємств і організацій загалом, що свідчить про підвищену чутливість креативного сегмента до наслідків економічної кризи, спричиненої російською агресією та втратою частини територій. Однак, вже у 2016 р. креативний сектор продемонстрував потужну відновлювальну тенденцію: темпи приросту його доданої вартості істотно перевищили відповідні показники для суб'єктів господарювання в цілому (50,1% проти 15,0% відповідно), а у подальшому – в 2017-2021 зберігалася тенденція випереджального зростання. Схожа динаміка була характерна і для періоду початку повномасштабної російсько-української війни: глибоке падіння у 2022 р. з прискореним відновленням у 2023-2024 рр.

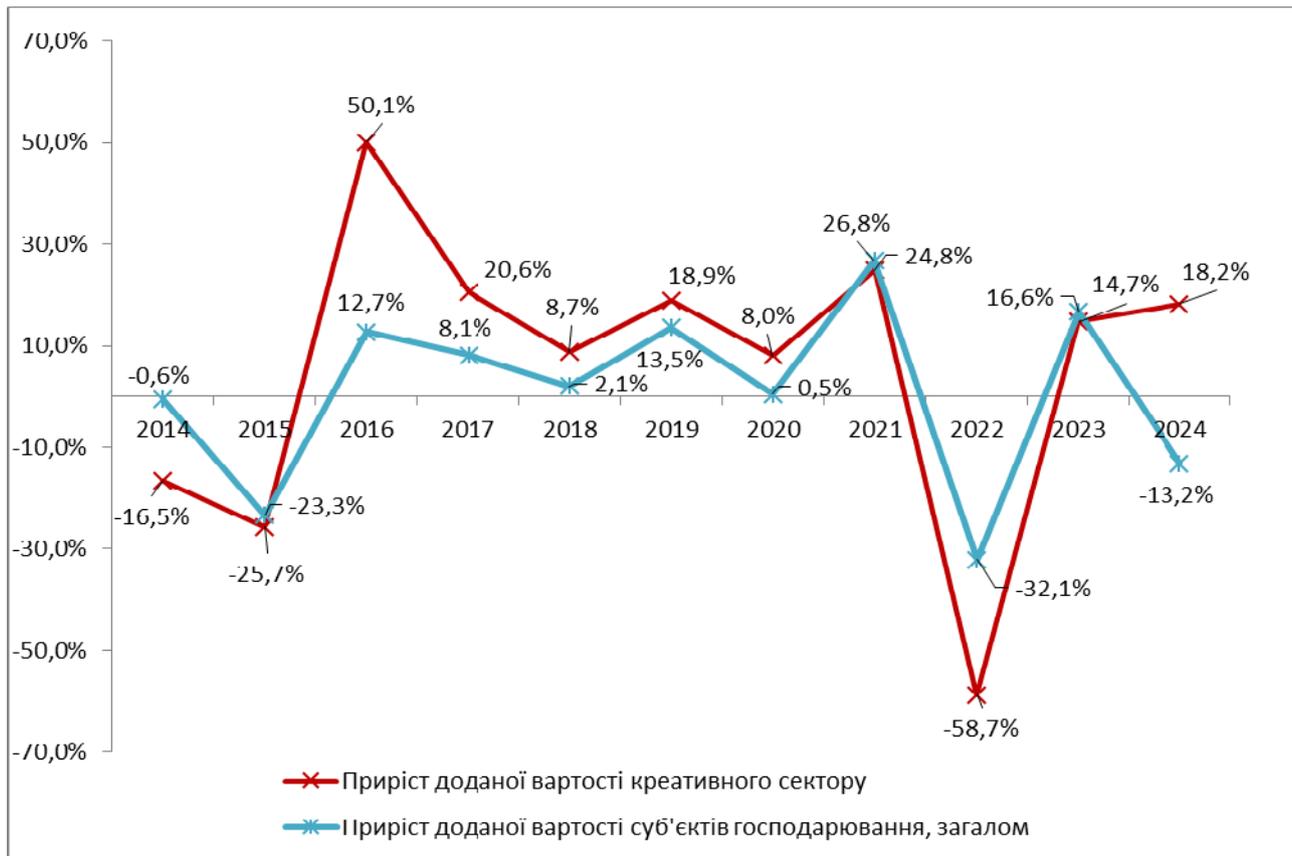

Рис. 1. Приріст доданої вартості креативного сектору у порівнянні з показником загальної сукупності суб'єктів господарювання (в цінах 2013 року), % до минулого року

Джерело: сформовано автором на основі [23]

В умовах нинішнього дефіциту кадрів та підвищених вимог працівників до розміру зарплати і умов праці, креативний сегмент сфери зайнятості може стати «точкою тяжіння» для талановитих і амбітних фахівців. Для цього прошарку працівників важливо, що креативна праця характеризується не лише гнучкістю, змістовністю та можливістю для самореалізації, а ще й відносно високим доходом.

Процес повоєнного, надзвичайно важкого і складного для народу України, періоду економічного відродження може бути ефективним за умови розвитку технологій Індустрії 5.0. Ця парадигма, що доповнює підходи Індустрії 4.0 та акцентує людиноцентричність, стійкість і сталість, ґрунтується на синергії людини й «розумних» технологій у виробництві та управлінні (включно планово-прогностичну функцію), стає однією із небагатьох реальних можливостей для прискореного повоєнного відновлення національної економіки на інноваційних засадах. Як слушно зауважують Новікова О.Ф. та Азьмук Н.А., основний акцент в Індустрії 5.0 має бути зміщений на

створення симбіозу «людина-машина» через гармонізацію їх взаємодії [13]. В цій системі людина несе відповідальність за наслідки рішень, а машина є помічником і виконавцем окремих трудових функцій та полегшує працю людині.

Якщо традиційна економічна теорія оперувала образом «homo economicus», орієнтованого переважно на раціональне максимізування корисності, то в концепції «людини інноваційної» йдеться про індивіда, для якого визначальними є інноваційність, креативність, соціальна відповідальність та здатність мислити в координатах довгострокового розвитку [12, с. 24]. Нова модель людини у платформі «Праця 5.0» – це не економічна, а інноваційна, творча, соціально відповідальна особистість, яка здатна бачити неочевидні, латентні зв'язки між явищами та сферами діяльності, працювати з прихованими ризиками й можливостями.

Практика України та інших країн засвідчує, що одними з найпривабливіших форм організації креативної праці є мале та мікро-

підприємництво, дрібний бізнес. Основною мотивацією вибору особою самозайнятості є її переваги, насамперед у сенсі свободи – економічної (самостійне визначення обсягів і змісту роботи), просторової (можливість працювати незалежно від місця перебування) та часової (гнучкий графік). Поширення таких форм зайнятості відображає зміну цінностей у сфері зайнятості, де зростає пріоритет особистісного розвитку, балансу «робота-життя», творчого самовираження та незалежності у прийнятті рішень. Використання у багатьох креативних сферах моделі самозайнятості є не лише органічним і доцільним, а й економічно виправданим, оскільки дає змогу компаніям оперативного залучати фахівців із потрібними компетенціями під конкретні проєктні потреби без постійних витрат на утримання штату.

Наявність цих тенденцій чітко простежується в Україні. За даними Opendatabot, у 2023 р., незважаючи на повномасштабну російську агресію, було зареєстровано понад 300 тис. нових ФОПів, що на 7% перевищує показник 2021 р., тоді як загальна кількість нових компаній зменшилася майже на третину [14]. Треба зауважити, що емпіричні дані також свідчать про часто вищий рівень суб'єктивного задоволення працею самозайнятих осіб та фрилансерів порівняно з найманими працівниками. Гнучкість у часі та місці праці, можливість дистанційної роботи, поєднання професійної діяльності з іншими життєвими сферами, співпраця з різними компаніями та робота в суміжних галузях, накопичення широких компетентностей і підприємницьких навичок (управління часом, фінансове планування, ведення переговорів, самопрезентація та ін.) роблять самозайнятість важливим каналом професійної мобільності та розвитку, основою для креативної зайнятості, створення власних бізнес-проєктів та стартапів. Тобто, самозайнятість і фриланс в Україні у повоєнний період мають стати важливим засобом розширення особистісних і професійних можливостей для ініціативних і креативних людей, відповідаючи вимогам інноваційного соціально-економічного розвитку країни та індивідуальним потребам працівників. Поширення фрилансу та самозайнятості відображає лише один, хоча й найбільш помітний, сегмент ширших трансформацій сучасної зайнятості. На цій підставі Л. Вяс трактує нетрадиційні соціально-трудова відносини та пов'язані з ними нові форми зайнятості як виклик усталеним параметрам робо-

чого часу, балансу між роботою та особистим життям і загалом взаємодії людини з працею, позначаючи ці відносини як «нову нормальність» [15].

Поширення самозайнятості, мікро- та малого бізнесу, дистанційної зайнятості матиме позитивне суспільне значення для повоєнної України, оскільки сприятиме підвищенню реальних доходів населення та зниженню безробіття, що у підсумку спричиняє зростання податкових надходжень і скорочення витрат на здійснення соціальних виплат безробітним. Саме через це у розвинених країнах здійснюється державна підтримка само зайнятості через податкові пільги, мікрокредитування, секторальні та регіональні субсидії тощо, що одночасно стимулює розвиток креативної зайнятості.

В Україні стимулювання самозайнятості поки що має фрагментарний характер і здебільшого зводиться до навчальних програм центрів зайнятості, орієнтованих на скорочення безробіття, а не на стимулювання ділової ініціативи широких верств населення і креативної зайнятості серед ініціативних і творчих осіб. Під загрозою знаходиться і чинний надважливий фактор вибору працівниками самозайнятості – пільгове оподаткування для ФОПів. Національна стратегія доходів до 2030 року передбачає глибоку реформу спрощеної системи оподаткування: поетапне підвищення ставок єдиного податку для юридичних осіб 3-ї групи з подальшою повною заборонаю поширення на них спрощеної системи, об'єднання ФОП 2-ї та 3-ї груп в одну з переходом від фіксованих платежів до оподаткування доходу за диференційованою ставкою 3-17 %, а також запровадження обов'язку реєстрації платником ПДВ при річному обороті від 1 млн грн. Це, на переконання автора, істотно змінює умови ведення мікробізнесу, знижуючи привабливість самозайнятості як форми прояву економічної активності та стимулювання креативності певних верств населення. У перспективі такі зміни неминуче спричинять зменшення кількості ФОП, особливо серед представників креативних індустрій, сфери послуг та інших галузей, де самозайнятість є поширеною формою професійної реалізації населення. В результаті, замість стимулювання розвитку підприємницьких ініціатив і стартапів, розширення сфери зайнятості і ринку праці, в Україні зростатиме ризик посилення тінізації економічної діяльності та втрати динаміки у розвитку креативного сектору економіки.

Головним засобом формування креативного людського потенціалу перш за все є розвиток професійної, передвищої і вищої освіти, системи навчання протягом життя та самоосвіти (неформального та інформального навчання). Нова економіка вимагає, щоб освіта трансформувалася з однієї із «галузей соціальної сфери» у базовий інститут відтворення людського потенціалу, без якого неможливі ні креативна зайнятість, ні інноваційна динаміка, ні стійке суспільство. Теоретичні підходи щодо дослідження ролі освіти на ринку праці і у сфері зайнятості плідно досліджують українські учені Колот А.М. [12], Лопушняк Г.С. [18], Доронина О.А. [19], Драч І.І. [20] та ін. Вони відводять визначальну роль освіти у формуванні у молоді таких якостей, як інноваційність, підприємливість, креативність, здатність до міждисциплінарної взаємодії, навички критичного мислення. У людиноцентричному вимірі освіта, особливо вища, розглядається як передвиробнича (дотрудова) стадія формування людського потенціалу, тоді як сфера зайнятості – як стадія практичного використання та капіталізації сформованого потенціалу [12, с. 14, 17]. Звідси – оцінювати роль освіти необхідно не лише через показники власно системи освіти (відсоток працевлаштованих випускників, їх кількість, що зареєстрована у центрах зайнятості тощо), а через її вплив на людський розвиток, технологічні інновації, рівень професійної самореалізації людини.

Слід зауважити, що багато науковців визначають суттєвою проблемою формування трудового потенціалу порушення зв'язку «освіта – ринок праці», підкреслюючи, що компетентності випускників ЗВО часто не відповідають запитам роботодавців і структурним потребам економіки. У науковій літературі та підприємницькому середовищі досить поширеною є точка зору, згідно з якою причиною цього «кваліфікаційного розриву» визначено невідповідність системі освіти, перш за все вищої, потребам ринку праці. Подібна ідея міститься навіть у державній Стратегії розвитку вищої освіти на 2022-2032 роки, в якій визначено причиною дисбалансу попиту і пропонування спеціальностей «розрив між системою вищої освіти та ринком праці» [24]. На доведення цього твердження учені наводять результати опитування роботодавців України, згідно з якими кількість випускників ЗВО, які зайняті видами діяльності, що не потребують вищої освіти, складає 34,3%; не

сформовано кваліфікаційних навичок відповідного рівня у понад 45% випускників. При цьому розрив між очікуваннями роботодавців і фактичним рівнем сформованості «м'яких» навичок у випускників ЗВО становить 29%, зокрема: щодо комунікаційних навичок – 24%, адаптивності – 20%, аналізу даних – 20%, лідерських якостей – 19% [21].

Вважаємо, що ЗВО мають формувати у здобувачів не лише академічні знання, але й компетентності, які сприятимуть розвитку технологій «Індустрія 5.0». Випускники, перш за все мають виконувати роль ініціаторів і рушіїв інноваційного соціально-економічного розвитку галузі, країни, спроможні розв'язувати складні інноваційні завдання. Тобто, їх компетентності мають бути орієнтовані на вирішення широкого кола перспективних проблем сталого економічного розвитку. Орієнтиром тут мають стати положення ЮНЕСКО, що ідентифікує ключові компетенції для сталого розвитку, зокрема критичне мислення, уміння співпрацювати, інтегровано розв'язувати проблеми в контексті сталості, а також глобальну громадянську ідентичність, здатність до глибокого рефлексивного мислення [22]. При цьому має забезпечуватися тісна взаємодія освіти і соціально-трудової сфери в парадигмі людиноцентризму на засадах коеволуції та одновекторного розвитку цих інститутів, замість традиційного ізольованого від стратегій розвитку соціально-виробничої сфери руху освіти [12].

Креативні молоді люди з вищою освітою за певних умов мають виконати роль ядра, навколо якого сформуються інші рушії економіки. Вони прискорять зміну застарілої економіки на нову економіку з пануванням людського капіталу та трансформацію й нині досить розвиненого інтелектуального потенціалу в креативний людський капітал. Ефективне використання креативного людського капіталу може і має стати одним із ключових чинників повоєнного прискорення модернізації української економіки в економіку нового типу, у якій визначальними стають знання та інновації.

Висновки. На сучасному етапі розвитку постіндустріального суспільства ключовими ресурсами і рушіями соціально-економічного прогресу стають знання, творчість, інформація, моральні якості, інтелектуальні спроможності людини. У межах людиноцентричного підходу креативність слід розглядати у тісному взаємозв'язку з розвитком людського потенціалу і людського капіталу. Для Укра-

їни розвиток креативного людського капіталу набуває надзвичайного значення у зв'язку з необхідністю подолання наслідків російської воєнної агресії, зокрема руйнації великих і середніх промислових підприємств. Процес повоєнного економічного відродження може бути ефективним за умови курсу країни на формування та розвиток Індустрії 5.0, що, спираючись на здобутки Індустрії 4.0 у цифровізації та інтелектуальній автоматизації, зміщує акцент на людиноцентричну, стійку й сталу організацію виробництва та управління, забезпечуючи синергію людини і технологій у розв'язанні складних виробничих та управлінських завдань. Водночас ключовими чинниками мають залишатися людський креативний капітал, а також збереження і розвиток попередніх здобутків у соціально-гуманітарній сфері.

Найбільш привабливою формою організації креативної праці є мале підприємство, дрібний бізнес, самозайнятість, фриланс, дистанційна зайнятість. У повоєнний період ці форми і види зайнятості, мікро- та мале підприємство матимуть велике позитивне

значення. В Україні державне стимулювання малого бізнесу і самозайнятості поки що має фрагментарний характер, що дестимулює ділову ініціативу широких верств населення і креативну зайнятість серед ініціативних і творчих осіб.

Головним засобом формування креативного людського потенціалу, який трансформується у креативний людський капітал, перш за все є розвиток професійної, передвищої і вищої освіти, системи навчання протягом життя, неформального та інформального навчання. Нова економіка вимагає щоб освіта трансформувалася з однієї із «галузей соціальної сфери» у базовий інститут відтворення людського потенціалу, щоб випускники виконували роль ініціаторів і рушіїв інноваційного соціально-економічного розвитку, проявляли креативні підходи при розв'язанні складних інноваційних завдань, сприяли розвитку технологій «Індустрія 5.0». Взаємодія освіти і соціально-трудова сфери мають розвиватися в парадигмі людиноцентризму на засадах коеволюції та забезпечення їх «одночасного розвитку».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Флоріда Р. Homo creativus. Як новий клас завойовує світ. Київ : Наш формат, 2018. 432 с.
2. Landry C. The creative city: a toolkit for urban innovators. (Repr. ed.). London : Earthscan, 2001.
3. Howkins J. The creative economy: how people make money from ideas. London : Penguin Global, 2013. 292 p.
4. Геєць В.М., Близнюк В.В., Никифорок О.І. Актуальні аспекти політики соціальної якості в постконфліктній економіці України. *Економіка України*. 2022. № 6. С. 3-22. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.06.003>.
5. Зверяков М. Структура національної економіки в умовах глобальних змін. *Економіка України*. 2024. № 12 (757). С. 3-25. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2024.12.003>.
6. Людський розвиток в Україні. Інноваційні види зайнятості та перспективи їх розвитку (кол. моногр.) / за ред. Е.М. Лібанової; Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України. К., 2016, 328 с.
7. Антонюк В., Підричова І., Ляшенко В. Професійно-кваліфікаційні диспропорції ринку праці як перешкода для структурної трансформації підприємницького сектору України в сучасних і повоєнних умовах. *Економіка України*. 2024. № 2. С. 3-31. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2024.02.003>.
8. Петрова І. Л. Розвиток креативності як імператив стратегічного управління людськими ресурсами. *Social and labour relations: theory and practice*. 2022. Т. 12. № 2. С. 40-48. DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/slrrp.12\(2\).2022.05](http://dx.doi.org/10.21511/slrrp.12(2).2022.05)
9. Коваленко О., Онисенко Т., Микитюк О. Перспективи розвитку креативної економіки України в умовах викликів військового часу. *Теоретичні та прикладні питання економіки. Збірник наукових праць*. Вип. 2 (45) / за ред. проф. Філюк Г.М. Київ : ТОВ «ЦП «Компринт»», 2022. С. 120-134
10. Колот А.М. «Праця 5.0»: теоретико-прикладний концепт формування новітньої платформи соціально-трудова розвитку : препринт / А.М. Колот. Київ : КНЕУ, 2025. 84 с.
11. Колот А.М., Герасименко О.О. Соціально-трудова сфера в XXI столітті: до природи глобальних змін, нових можливостей, обмежень і викликів. *Демографія та соціальна економіка*. 2019. № 1. С. 99-125.
12. Колот А. Вища освіта і соціально-трудова сфера в координатах нової економіки: концепт взаємодії та розвитку. *Social and labour relations: theory and practice*, 2025. Т. 15. № 1. С. 11-29. DOI: [https://doi.org/10.21511/slrrp.15\(1\).2025.02](https://doi.org/10.21511/slrrp.15(1).2025.02)
13. Новікова О., Азьмук Н. Цифровізація – чинник посилення резильєнтності соціально-трудова сфери та повоєнного відновлення України. *Економіка та суспільство*. 2023. № 53. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-27>

14. Відновлення ринку праці в Україні в умовах війни: регіональні аспекти. НІСД. 2024. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/vidnovlennya-rynku-pratsi-v-ukrayini-v-umovakh-viyny-rehionalni> (дата звернення: 14.12.2025).
15. Vyas L. «New normal» at work in a post-COVID world: work-life balance and labor markets. *Policy and Society*. 2022. Vol. 41. № 1. P. 155-167. DOI: <https://doi.org/10.1093/polsoc/puab011>
16. Reasons for preferring self-employment. OECD. 2022. URL: https://www.oecd-ilibrary.org/employment/reasons-for-preferring-self-employment_675683bf-en (дата звернення: 14.02.2026).
17. Subsidies and tax schemes for self-employed professionals. URL: <https://business.gov.nl/starting-your-business/starting-as-a-self-employed-professional/subsidies-and-tax-schemes-for-self-employed-professionals/> (дата звернення: 14.12.2025).
18. Лопушняк Г.С., Рибчанська Х.В. Вища школа України: державне регулювання та перспективи розвитку: монографія. Львів: Ліга Прес, 2018. 283 с. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/handle/2010/34060> (дата звернення: 12.02.2026)
19. Дороніна О. А. Управління мотивацією персоналу закладів вищої освіти в Україні: виклики та пріоритети в умовах війни». *Empirio*. 2025. Т. 2. № 1. С. 116-125. DOI: <https://doi.org/10.18523/3041-1718.2025.2.1.116-125>
20. Драч І. І. Тенденції та особливості взаємодії вищої освіти та ринку праці в умовах війни та повоєнного відновлення України. Методологічний семінар НАПН України «Взаємодія вищої освіти та ринку праці в умовах війни та повоєнного відновлення України», 20 листопада 2025 р. DOI: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2025.7223>
21. Костюк О. Розрив між мріями дипломованих «спеціалістів» і реальністю. *Дзеркало тижня*. 20.02.2022. URL: <https://zn.ua/ukr/EDUCATION/chomu-vipuskniki-universitetiv-ne-zadovolnjajut-robotodavtsiv.html> (дата звернення: 10.02.2026).
22. UNESCO. Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives. Paris. UNESCO. 2017. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000247444> (дата звернення: 20.02.2026).
23. Додана вартість за витратами виробництва суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності у 2013-2024 роках. Державна служба статистики України. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/fin/pssg/dvvs_g_ek_2013_2022_u.xlsx (дата звернення: 10.12.2025).
24. Кабінет Міністрів України. Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки: Розпорядження від 23.02.2022 № 286-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text> (дата звернення: 15.02.2026).

REFERENCES:

1. Florida R. (2018) Homo creativus. Yak novyi klas zavoiovuie svit [Homo creativus. How the new class is conquering the world]. Kyiv: Nash format, 432 p. (in Ukrainian).
2. Landry C. (2001) The creative city: A toolkit for urban innovators (Repr. ed.). London: Earthscan.
3. Howkins J. (2013) The creative economy: How people make money from ideas. London: Penguin Global, 292 p.
4. Heiets V. M., Blyzniuk V. V., Nykyforuk O. I. (2022) Aktualni aspekty polityky sotsialnoi yakosti v postkonfliktinii ekonomitsi Ukrainy [Current aspects of social quality policy in Ukraine's post-conflict economy]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, no. 6, pp. 3–22. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.06.003>
5. Zvieriakov M. (2024) Struktura natsionalnoi ekonomiky v umovakh hlobalnykh zmin [The structure of the national economy under global changes]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, no. 12(757), pp. 3–25. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2024.12.003>
6. Libanova E. M. (ed.) (2016) *Liudskyi rozvytok v Ukraini. Innovatsiini vydy zainiatosti ta perspektyvy yikh rozvytku: kolektyvna monohrafiia* [Human development in Ukraine. Innovative forms of employment and prospects for their development: collective monograph]. Kyiv: In-t demohrafii ta sotsialnykh doslidzhen im. M. V. Ptukhy NAN Ukraine, 328 p. (in Ukrainian).
7. Antoniuk V., Pidorycheva I., Liashenko V. (2024) Profesiino-kvalifikatsiini dysproportsii rynku pratsi yak pereshkoda dlia strukturnoi transformatsii pidpriemnytskoho sektoru Ukrainy v suchasnykh i povoiennykh umovakh [Professional and qualification mismatches of the labour market as an obstacle to the structural transformation of Ukraine's entrepreneurial sector in current and post-war conditions]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, no. 2, pp. 3–31. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2024.02.003>
8. Petrova I. L. (2022) Rozvytok kreatyvnosti yak imperativ stratehichnoho upravlinnia liudskymy resursamy [Development of creativity as an imperative of strategic human resource management]. *Social and labour relations: theory and practice*, vol. 12(2), pp. 40–48. DOI: [https://doi.org/10.21511/slrtp.12\(2\).2022.05](https://doi.org/10.21511/slrtp.12(2).2022.05)
9. Kovalenko O., Onysenko T., Mykytiuk O. (2022) Perspektyvy rozvytku kreatyvnoi ekonomiky Ukrainy v umovakh vykykiv viiskovoho chasu [Prospects for the development of Ukraine's creative economy under wartime chal-

lenges]. In H. M. Fyliuk (ed.). *Teoretychni ta prykladni pytannia ekonomiky: zbirnyk naukovykh prats* [Theoretical and applied issues of economics: collection of scientific papers], issue 2(45). Kyiv: TOV «TsP «Komprynt»», pp. 120–134. (in Ukrainian).

10. Kolot A. M. (2025) *Pratsia 5.0: teoretyko-prykladnyi kontsept formuvannia novitnoi platformy sotsialno-trudovoho rozvytku: preprint* [Labour 5.0: A theoretical and applied concept for forming a new platform of social and labour development: preprint]. Kyiv: KNEU, 84 p. (in Ukrainian).

11. Kolot A. M., Herasyenko O. O. (2019) Sotsialno-trudovyi rozvytok u XXI stolitti: do pryrody hlobalnykh zmin, novykh mozhlyvostei, obmezhen i vyklykiv [Social and labour development in the 21st century: on the nature of global changes, new opportunities, constraints and challenges]. *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika – Demography and Social Economy*, no. 1, pp. 99–125.

12. Kolot A. (2025) Vyshcha osvita i sotsialno-trudova sfera v koordynatakh novoi ekonomiky: kontsept vzaiemodii ta rozvytku [Higher education and the social and labour sphere in the coordinates of the new economy: a concept of interaction and development]. *Social and labour relations: theory and practice*, vol. 15(1), pp. 11–29. DOI: [https://doi.org/10.21511/slrrp.15\(1\).2025.02](https://doi.org/10.21511/slrrp.15(1).2025.02)

13. Novikova O., Azmuk N. (2023) Tsyfrovizatsiia – chynnyk posylennia rezilientnosti sotsialno-trudovoi sfery ta povoiennoho vidnovlennia Ukrainy [Digitalization as a factor strengthening the resilience of the social and labour sphere and Ukraine's post-war recovery]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and Society*, no. 53. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-27>

14. Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen. (2024) Vidnovlennia rynku pratsi v Ukraini v umovakh viiny: rehionalni aspekty [Recovery of the labour market in Ukraine during the war: regional aspects]. Available at: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/vidnovlennya-ryнку-pratsi-v-ukrayini-v-umovakh-viiny-rehionalni> (accessed December 14, 2025).

15. Vyas L. (2022) “New normal” at work in a post-COVID world: work–life balance and labor markets. *Policy and Society*, vol. 41(1), pp. 155–167. DOI: <https://doi.org/10.1093/polsoc/puab011>

16. OECD. (2022) Reasons for preferring self-employment. Available at: https://www.oecd-ilibrary.org/employment/reasons-for-preferring-self-employment_675683bf-en (accessed February 14, 2026).

17. Business.gov.nl. Subsidies and tax schemes for self-employed professionals. Available at: <https://business.gov.nl/starting-your-business/starting-as-a-self-employed-professional/subsidies-and-tax-schemes-for-self-employed-professionals/> (accessed December 14, 2025).

18. Lopushniak H. S., Rybchanska Kh. V. (2018) *Vyshcha shkola Ukrainy: derzhavne rehuliuвання ta perspektyvy rozvytku: monohrafiia* [Higher school of Ukraine: state regulation and development prospects: monograph]. Lviv: Liha Pres, 283 p. (in Ukrainian). Available at: <https://ir.kneu.edu.ua/handle/2010/34060> (accessed February 12, 2026).

19. Doronina O. A. (2025) Upravlinnia motyvatsiiei personalu zakladiv vyshchoi osvity v Ukraini: vyklyky ta priorityty v umovakh viiny [Managing motivation of higher education institution personnel in Ukraine: challenges and priorities under wartime conditions]. *Empirio*, vol. 2(1), pp. 116–125. DOI: <https://doi.org/10.18523/3041-1718.2025.2.1.116-125>

20. Drach I. I. (2025) Tendentsii ta osoblyvosti vzaiemodii vyshchoi osvity ta rynku pratsi v umovakh viiny ta povoiennoho vidnovlennia Ukrainy [Trends and features of interaction between higher education and the labour market under wartime and post-war recovery conditions in Ukraine]. *Visnyk Natsionalnoi akademii pedahohichnykh nauk Ukrainy*, vol. 7(2), pp. 1–7. DOI: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2025.7223>

21. Kostiuk O. (2022) Rozryv mizh mriiamy diplomovanykh «spetsialistiv» i realnistiu [The gap between the dreams of graduate “specialists” and reality]. *Dzerkalo tyzhnia*. Available at: <https://zn.ua/ukr/EDUCATION/chomu-vi-puskniki-universitetiv-ne-zadovolnjajut-robotodavtsiv.html> (accessed February 10, 2026).

22. UNESCO. (2017) *Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives*. Paris: UNESCO. Available at: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000247444> (accessed February 20, 2026).

23. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Dodana vartist za vytratamy vyrobnytstva subiektiv hospodariuvannia za vydamy ekonomichnoi diialnosti u 2013–2024 rokakh [Value added by production costs of business entities by types of economic activity in 2013–2024]. Available at: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/fin/pssg/dvvs_g_ek_2013_2022_u.xlsx (accessed December 10, 2025).

24. Kabinet Ministriv Ukrainy. (2022) Pro skhvalennia Stratehii rozvytku vyshchoi osvity v Ukraini na 2022–2032 roky: Rozporiadzhennia vid 23.02.2022 No. 286-r [On approval of the Strategy for the Development of Higher Education in Ukraine for 2022–2032: Order of 23.02.2022 No. 286-r]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text> (accessed February 15, 2026).

Дата надходження статті: 22.02.2026

Дата прийняття статті: 10.03.2026

Дата публікації статті: 18.03.2026